

Kultura, etnicita, rasa

I. Kořeny antropologického myšlení

O čem to bude:

- *na základě jakých zákonitostí lidé odvozují svůj vznik*
- *co rozumíme pojmem kultura*
- *jaké jsou ideové zdroje kulturní antropologie*
- *jak vznikl pojem kultura*
- *jaká je současná typologie pojmu kultura*

1. 1 Člověk jako předmět výzkumů sociální a kulturní antropologie

- **Jak obecně chápeme kulturu:** *Kulturu obecně chápeme jako způsob života sdílený a předávaný členy různých společností. Studium kulturní rozmanitosti lidstva se programově zabývá kulturní a sociální antropologie. Její kořeny lze nalézt v dílech cestovatelů, misionářů a filozofů, kteří ve svém studiu zaměřovali na život mimoevropských etnik a národů.*
- *Cílem každého antropologického výzkumu je pochopení a proniknutí k podstatě zvyků, norem, hodnot, které tvoří kulturní gramatiku každé společnosti.*
- *Člověk je chápán jako tvůrce i produkt kultury zároveň.*

1. 2 Ideové zdroje sociální a kulturní antropologie

- **John Locke (1632 až 1704):** *Zkoumání lidského rozumu, Dopis o toleranci*
- **Jacques Turgot (1727 až 1781):** determinující role kultury
- **Joseph Francois Lafitau (1681 až 1740):** *Obyčeje amerických divochů ve srovnání s obyčeji nejzazších dob*
- **Julien Garnier (1643 až 1730):** jezuita, který prožil mezi kanadskými indiány Hurony téměř šedesát let života
- **Giovanni Battista Vico (1668 až 1744):** tvůrce moderní teorie cyklického vývoje národů a kultur

1. 3. Vznik antropologického pojmu kultura

- z latinského slova „colo“, „colere“
- novou dimenzi tohoto pojmu odkryl slavný římský filozof **Marcus Tullius Cicero (106 až 43 př. n. l.)**
- **Samuel von Pufendorf (1632 až 1694):** vymezil kulturu v důsledné kontrapozici k přírodě. **Individuální existenci člověka tak nelze oddělit od existence sociální. Pufendorf zahrnul do kultury všechny lidské výtvořky a společenské instituce – jazyk, vědu, morálku, zvyky, odívání i bydlení. V centru vědeckého zájmu tedy již není pouze problematika kultivace schopností člověka, ale také rozsáhlá oblast produktů lidské činnosti.**
- zrození moderního globálního antropologického pojetí kultury je spjaté s dílem drážďanského historika **Gustava Friedricha Klemma (1802 až 1867)**. Jeho práce znamená výrazný zvrát v používání pojmu kultura ve speciálních vědách. **Význam kultivování se zcela vytrácí, pozornost je věnována stavu a stádiím kultury – tedy vývoji zvyků, znalostí, dovedností, domácího a veřejného života, náboženství, vědění a umění.**

-
-
- **Edward Burnett Tylor (1832 až 1917)** vytváří první formální antropologickou definici kultury. *Chápe ji jako komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.*

1. 3. 1 Typologie pojmu kultura

- *Axiologické pojetí kultury* - z humanistické a osvícenské tradice, výrazně hodnotící
- *Globální antropologické pojetí kultury* - nemá hodnotící funkci
- *Redukcionistické pojetí kultury* - velké množství přístupů, pro které je typická snaha omezit pojem kultura na určitý výsek sociokulturní reality

2. Metody studia kultury v kulturní antropologii

➤ *O čem to bude:*

- *Jakým způsobem sbírá antropolog údaje pro svůj výzkum?*
- *Kdo etabloval jako první metodu terénního výzkumu v antropologii?*
- *Co je to kulturní šok?*
- *Jak pracovat s informátory?*

➤ *. Podstatné pro snahy studia lidských kultur bylo pochopit způsob života cizích společností prostřednictvím terénního výzkumu.*

➤ *kvalitativní zvrát = zavedení terénního výzkumu. Tento typ výzkumu je založen na empirickém sběru dat přímo mezi příslušníky studovaných kultur.* V britské sociální antropologii rozpracovali metodu terénního výzkumu představitelé funkcionalistické antropologie – ***Bronislaw Malinowski a Radcliffe Brown.*** V americké kulturní antropologii etablovali metodu terénního výzkum především příslušníci konfiguracionismu – ***Franz Boas a jeho žáci.***

➤ *Jádrem terénních výzkumů se stalo především zúčastněné pozorování, což je antropologova přímá participace na každodenním životě lidí, které studuje.*

➤ **Etnocentrismus:**

- Etnocentrická tendence je *kulturní univerzálie* - tendence hodnotit, poznávat a interpretovat okolní svět jen z perspektivy kultury vlastní.
- Všude na světě si většina lidí myslí, že pouze jejich kulturní normy a obyčeje jsou správné a pravdivé.

➤ **Kulturní relativismus (kulturní pluralita):**

- je v opozici vůči etnocentrismu - každou kulturu je třeba chápat jako jedinečnou entitu. Zvyky, normy, hodnoty jedné kultury by neměly být posuzovány podle měřítek jiné. Kulturní komplexy a elementy by měly být vždy posuzovány v kontextu té kultury, která je vytvořila

► Kulturní šok

- Stav jedince při konfrontaci s odlišnou kulturou - zdrojem je konfrontace se světem zcela odlišným ideových, jazykových a normativních významů. Projevuje se jako odcizení, bezradnost, odcizenost v cizí kultuře, která mu neumožňuje využívat vlastní zkušenosti a odhadnout chování okolí. Může trvat řadu dní i týdnů a hlavním symptomem je deprese, stažení do sebe, pocity odcizení.
- *anomie* - odcizení

3. Některé základní pojmy kulturní a sociální antropologie

➤ O čem to bude:

- *Vysvětlení pojmů akulturace – asimilace*
- *Význam pojmů enkulturace – kulturní transmise*
- *Objasnit termíny národnost - etnikum*

3. 1 Kultura, akulturace, asimilace

- Kultura je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví. Kultura vystupuje v podobě výtvorů lidské práce, sociokulturních regulativů (norem, hodnot, kulturních vzorců), idejí (kognitivních systémů), institucí organizujících lidské chování (Velký sociologický slovník, sv. 1, 1996, str. 548 – 549).
- Kultura je celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím (Murphy, 1998).
- Kultura je chápána jako produkt minulého chování lidí a zároveň jako regulátor budoucího chování lidí. Tudíž lidé jsou tvůrci kultury a zároveň jsou kulturou ovlivňováni. Lidé kulturu utvářejí a zároveň jsou zpětnovazebním mechanismem kultury ovlivňováni (Bohannon, 1966).

-
- **Kulturní pluralita X teorie kulturního relativismu X etnocentrismus**
 - **Kulturní vzorce jsou naučená a závazná schémata pro jednání ve standardních situacích, navenek vystupují v podobě obyčejů, mravů, zákonů a tabu**
 - **enkulturace = kulturní transmise**
 - ***Asimilace*: postupné včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak, že znaky původní kultury se ztrácejí a jsou nahrazovány znaky dominantní, přijímané kultury**

3. 2 Etnikum, etnicita, etnické vědomí

- *Etnikum* bývá nejčastěji definováno jako společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Etnikum se vyznačuje svou vlastní *etnicitou*, což je vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu.
- *etnická příslušnost* je chápána jako projev vědomí o sounáležitosti jednotlivce či skupiny s určitou etnicitou. Etnická příslušnost je v praxi ztotožňována s kategorií *národnost* (sčítání obyvatelstva).

3. 3 Národ, národnost, národnostní menšina

➤ **Národ:** velké společenství lidí, kteří jsou navzájem spojeni kombinací několika druhů objektivních vztahů (hospodářských, územních, politických, jazykových, kulturních, náboženských) a odrazem těchto vztahů ve společenském vědomí.

➤ Existují tři typy kritérií, jimiž jsou národy identifikovány:

- **Kritéria kultury** – spisovný jazyk nebo společné náboženství nebo společná dějinná zkušenost.
- **Kritéria politické existence** – národy mají buď vlastní stát nebo autonomní postavení v mnohačetném či federativním státě.
- **Psychologická kritéria** – jednotlivci sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu.

➤ **Národnost** je nejčastěji chápána jako příslušnost určitého jednotlivce k určitému národu nebo etniku. Jedná se o příslušnost ke skupině osob se společným původem, kulturou, případně jazykem, náboženstvím nebo jinou charakteristikou, které je odlišují od jiné populace.

➤ **Národnostní menšina**, někdy se užívá označení *etnická menšina*, *jazyková menšina*. V případě národnostní menšiny se jedná o mnohovýznamový a méně přesný pojem, který se snaží zastřešit všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou státních národů na vlastním teritoriu – malá etnika nedisponující vlastním národním státem, části velkých státních národů sídlících na území jiného státu, specifické případy na pomezí etnografické či sociální skupiny.

4. Rasa, rasismus

- <https://www.youtube.com/watch?v=5kWVi883Bf4&t=54s>
- výraz rasa (narozdíl od stáří a pohlaví) jako biologický pojem nevykazuje vůbec žádné spolehlivé deskriptivní prvky, je výhradně společenskou konstrukcí, která z mylného předpokladu biologické existence lidských ras vyvozuje privilegia pro vlastní skupinu a deprivace pro skupinu cizí
- biologie člověka již dávno výrazu rasa nepoužívá